

smal. Het feit dat Nederland, Frankrijk en België dezelfde uitgangspositie (Code d'instruction criminelle van 1808) hadden, lijkt me geen echt overtuigend argument. Volgens mij was het veel boeiender geweest (ook) te vergelijken met fors afwijkende systemen als het Duitse of het Engelse strafprocesrecht. Dit neemt niet weg dat de auteur met dit boek is tegemoet gekomen aan een lacune in de juridische literatuur en die heeft weten op te vullen op een manier waaraan juristen niet alleen plezier zullen beleven, maar ook nut zullen uit putten.

John Vervaele

Van Duyne, P.C., Kouwenberg, R.F. en Romeijn, G., Misdaadondernemingen, Ondernemende misdadigers in Nederland, W.O.D.C., Onderzoek en Beleid, 103, Arnhem, 1990

Empirisch onderzoek naar het fenomeen en de verschijningsvormen van georganiseerde misdaad is in Europa uiterst schaars. In allerhande beleidsplannen is in Nederland de laatste jaren de noodzaak onderstreept om van bestrijding van georganiseerde misdaad een politieke en justitiële prioriteit te maken. Dit heeft de weg vrij gemaakt voor het Wetenschappelijk Onderzoeks- en Documentatiecentrum (WODC) van het Ministerie van Justitie om een empirisch onderzoek uit te voeren bij de politiebureaus, de Centre Recherche Informatiedienst (CRI), de arrondissementsparketten, de Fiscale Inlichtingen- en Opsporingsdienst (FIOD)¹ en het Centraal Landelijk Informatiepunt Milieudelicten.

Het voorliggend boek bevat een beschrijving van een veertigtal zaken, die zijn onderverdeeld in twee categorieën. Ongeveer de helft van die zaken betreft handel in verdovende middelen. De andere helft wordt gedefinieerd als 'bedrijfsmatige misdaad'. Onder dat begrip worden uiteenlopende misdaadvormen behandeld: misdaden met betrekking tot financiële beleggings- en kredietstructuren, flessentrekkerij, dienstverlening op de arbeidsmarkt, BTW- en EG-fraude, afvalstoffenhandel en wit wassen. Die zaken zijn uitsluitend afkomstig van de hierboven vermelde politieke gegevens, zijnde gesprekken met politiemensen en schriftelijke politiebronnen (uitgeschreven telefoontaps, verslagen van observaties, processen-verbaal, enz.). Het boek biedt daardoor een zeer boeiende kaleidoscoop van georganiseerde misdaadvormen.

Niettemin nemen de auteurs afstand van het begrip 'georganiseerde misdaad'. Door het gebrek aan eenduidige definitie van dit begrip hanteren ze het begrip 'misdaadonderneming' of 'de sociaaleconomische "entreprise"-benadering van de georganiseerde misdaad', waarbij de nadruk veel meer komt te liggen op de ondernemers, de organisatie en het personeel, de markten waarop ze hun bedrijvigheden ontplooien, alsmede de bredere marktomgeving. Dit is een interessante benaderingswijze, maar het blijft de vraag of ze daarmee het definitieprobleem opgelost hebben. De auteurs beweren in de inleiding dat ze 'geen verdere poging ondernomen hebben om hun waarnemingen in het moeizaam hanteerbare begrippenharnas van de 'georganiseerde misdaad' te wringen en 'een wetenschaps-

1. Het equivalent van de Belgische Bijzondere Belastinginspectie (BBI).

benadering voorstaan die zoekt naar helderheid en eenvoud, die zich slecht verdraagt met deftige taal, dure woorden en andere vormen van zwaarwichtigheid'. Dit lijkt me een wat goedkope platitude die onrecht doet aan het belang van de theoretische begrippenconstructie in de sociale wetenschappen en de criminologie. De auteurs spreken van misdaadonderneming 'wanneer er sprake is van een bestendige marktgerichte onwettige bedrijvigheid, samenwerking en een personele en ruimtelijke organisatie'. Dit is een definitiekeuze op basis van een aantal kenmerken (variabelen) die is gebruikt om de zaken te selecteren en dus het onderzoeksmateriaal fors heeft beïnvloed. Dit heeft mede tot gevolg dat de illustratief beschreven zaken nogal door de bril 'verhouding onderwereld/bovenwereld' worden bekeken. Misdaadonderneming wordt op die manier vooral voorgesteld als een onderwereldfenomeen, dat de bovenwereld nodig heeft als randvoorwaarde en/of voor dienstverlening. Des te georganiseerder en groter en bestendiger de organisatie des te groter haar bewezen capaciteit om de 'bovenwereldconstructie' na te bootsen. Vandaar het gevaar voor marktbestending in de bovenwereld. Nochtans kan de vraag worden gesteld of de legale en illegale economie zo strikt van elkaar gescheiden kunnen worden en of de legale economie in bepaalde economische en politieke omstandigheden niet veeleer de motor is van de zwarte economie. Auteurs stellen dat georganiseerde misdaad niet georganiseerder kan zijn dan zijn plaats in de misdaadmarkt en marktrandvoorwaarden toelaten. De relatie legale-illegale economie wordt hier verdrongen naar de randvoorwaarden, terwijl ze de kern uitmaakt. Vandaar dat ik afstand neem van de conclusie van de auteurs dat 'wat gewoonlijk onder georganiseerde misdaad kan worden begrepen, kan worden onderzocht zonder het zware begrippenarsenaal van de criminologie op dit gebied'. De auteurs steunen zich trouwens evenmin op economische studies over zwarte economie, wat voor een economische, marktgerichte benadering toch wel vreemd is.

Vraag is tevens wat de auteurs hier precies beschrijven. De 40 zaken zijn geselecteerd uit politiemateriaal. De studie is louter illustratief beschrijvend en verstrekt geen enkele kwantitatief cijfergegeven. De selectie wordt beschreven als zoveel voorbeelden van de realiteit, terwijl we het hier over de politieel geconstrueerde realiteit hebben. De vraag wordt gesteld naar 'het belang van deze empirische beschrijving voor de praktijk van de vervolging en opsporing'. De omgekeerde vraag, namelijk die van het belang van de vervolging en opsporing voor de beschrijving en de interpretatie van de empirische realiteit komt geenszins aan de orde. In het boek staat ook geen woord over die opsporings- en vervolgingspraktijk.

En dat er in het boek uitspraken worden gedaan over 'de realiteit' wil ik illustreren aan de hand van een flagrant voorbeeld (p. 17-18): 'Zo maakt het ten aanzien van de bedrijfsfactor "corruptie" nogal wat uit met welke ambtelijke/politieke "cultuur" en bevoegdhedenverdeling een misdaadonderneming te maken krijgt. Politieke omstandigheden vergelijkbaar met die in de Verenigde Staten (...) treft men in Noordwest-Europa niet aan (...) Met uitzondering wellicht van België en Frankrijk (...) De ingewikkelde vervlochtenheid van politiek, politie en misdaad, ook in Europa, dringen zich in landen als België, Frankrijk en Italië sterk op'. Voor België wordt voor deze uitspraak gesteund op welgeteld één bron (*Securitas Belgica* van COVELIERS) en voor Frankrijk is de enige bron zelfs een Nederlands artikel in Intermediair.

Niettemin is dit boek, omwille van het uitzonderlijke van dit onderzoeksterrein, zeker het lezen waard. Vraag is alleen door welke bril je het leest.

John Vervaele

Voor recensie aangeboden boeken

- FAURE, M., *Preadvies milieustrafrecht*, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu Uitgevers, 1990, 161 p.
- ELIAERTS, C., ENHUS, E. en SENDEN, R. (eds.), *Politie in beweging. Bijdrage tot de discussie over de politie van morgen*, *Interuniversitaire Reeks Criminologie en Strafwetenschappen*, Antwerpen, Kluwer rechtswetenschappen, Arnhem, Gouda Quint, 1990, IX en 442 p.
- HANSSON, D. en VAN ZYL SMIT, D. (eds.), *Towards justice? Crime and state control in South Africa*, Cape Town, Oxford University Press, 1990, 278 p.
- LIS, C. en SOLY, H., *Te gek om los te lopen? Collocatie in de 18^e eeuw*, Brepol, 1990, 242 p.
- REMMELINK, J., *Over leven en dood*, Arnhem, Gouda Quint, 1990, 15 p.
- KROES, L. en WEERMAN, F., *Arbeidspositie en criminaliteit. Een onderzoek naar daders aan de hand van geregistreerde processen-verbaal in de periode 1975-1988*, Groningen, Criminologisch Instituut, 1990, 205 p.
- KELK, C., KOENRAADT, F. en MOOIJ, A.W.M., *Harmonie en tegenspraak. Gedragkundige en rechtsgeleerde opstellen over psychiatrie en strafrechtstoepassing aangeboden aan F.H.L. Beyaert*, Arnhem, Gouda Quint, 1990, 339 p.
- ENSCHEDE, Ch. J., *Een uniform Europees strafrecht? Over grenzen en nationale identiteit*, Arnhem, Gouda Quint, 1990, 41 p.
- VAN DUYN, P.C., DOUWENBERG, R.F., ROMELIJN, G., *Misdaadondernemingen. Ondernemende misdadigers in Nederland*, Arnhem, Gouda Quint, 1990, VIII en 159 p.
- BLAD, J.R., *Tussen lots- en zelfbeschikking*, Arnhem, Gouda Quint, 1990, 201 p.
- REMMELINK, J., *Uitlevering*, Arnhem, Gouda Quint, 1990, XVIII en 380 p.
- N., *Naar een nieuwe balans van verantwoordelijkheden, Verslag van de Commissie Sociale Zelfredzaamheid in opdracht van de Stichting Maatschappij en Politie*, Arnhem, Gouda Quint, 1990, 68 p.
- N., *Herziening van het gerechtelijk vooronderzoek, Een rapport van de Commissie herrijking Wetboek van Strafvordering*, Arnhem, Gouda Quint, 1990, 316 p.
- N., 'Jeugdrecht: balans en perspectieven, Themanummer Contact', *Bulletin van het contactcomité van organisaties voor jeugdzorg v.z.w.*, 1989, 169 p.
- N., 'Jeugdzorg en gezin in verscheidenheid, Themanummer Contact', *Bulletin van het contactcomité van organisaties voor jeugdzorg v.z.w.*, 1990, 130 p.
- RUTENFRANS, C.J.C., *Criminaliteit en sexe. Een verklaring voor de verschillen in het criminele gedrag van vrouwen en mannen*, Arnhem, Gouda Quint, 1989, XV en 350 p.